

УДК 327.7:341.655(73); 32.019.52

DOI 10.35433/PhilosophicalSciences.1(95).2024.101-111

ЗМІНА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ НАСТРОЇВ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ ПІСЛЯ ПОЧАТКУ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: СТЕРЕОТИПИ ТА РЕАЛІЇ

В. А. Мандрагеля*

У статті розглядаються причини та тенденції змін суспільно-політичних настроїв в країнах Європи під впливом широкомасштабної війни Росії проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 р. Зазначаються її катастрофічні наслідки для України та необхідність всебічної підтримки країн-партнерів для відбиття агресії. Для компаративного аналізу суспільно-політичних настроїв в європейських країнах використовувалися соціологічні дослідження групи "Рейтинг", Bloomberg, Expats, Euractive, International Monetary Fund, Ispos, Reuters, Yle, YouGov. World Bank та інших. Використані публікації у відомих мас-медіа, таких як Bild, Corriere della Sera, El País, Financial Times, Gazeta Wyborcza, La República, Le Monde, Le Figaro, Népszabadság, Süddeutsche Zeitung, The Times тощо. Найбільш актуальна та повна інформація містилася у звітах моніторингової групи Європарламенту.

Констатується значний розкид думок в різних країнах стосовно причин війни, її винуватців, ставленні до політичного керівництва Москви й Києва. Відмічається значне зниження популярності В. Путіна в країнах, де його рейтинг наприкінці 2021 р. був високий (Сербія, Болгарія, Північна Македонія Чорногорія, Словаччина). Разом з цим підкреслюється вплив історичних традицій й відносини між країнами, ефективність прокремлівської пропаганди, популізм та продажність певних політичних партій і сил, антиамериканські настрої значної частки громадян в Європі, привабливість теорії панславізму тощо

Відповідно до соціологічних даних війна значно зміцнила довіру населення країн до ЄС і НАТО (в середньому на 11 пунктів), а Фінляндію й Швецію змусила подати заявки на вступ до Північноатлантичного альянсу. Проте лише в 11 з 30 країн НАТО на 2023 р. були передбачені національні оборонні бюджети в обсязі більше 2 % ВВП. Суттєво збільшилася підтримка України щодо вступу до ЄС і НАТО. Однак крім зовнішньої підтримки необхідно вирішити внутрішні проблеми: боротьба з корупцією, зловживаннями, посилення ефективності діяльності правоохоронних органів, висока вартість життя, низькі доходи громадян, висока інфляція тощо.

Ключові слова: війна, агресія, Україна, НАТО, ЄС, суспільно-політичні настрої, європейські країни, підтримка.

* Володимир Мандрагеля / Volodymyr Mandragelia, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії і суспільних наук (Національний університет "Чернігівська політехніка", м. Чернігів, Україна)
mandra09@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0807-5309

CHANGE OF SOCIAL AND POLITICAL ATTITUDES IN EUROPEAN COUNTRIES AFTER THE BEGINNING OF THE WAR IN UKRAINE: STEREOTYPES AND REALITIES

V. A. Mandragelia

The article examines the causes and trends of changes in social and political attitudes in European countries under the influence of Russia's large-scale war against Ukraine, which began on February 24, 2022. Its catastrophic consequences for Ukraine and the need for comprehensive support from partner countries to repel aggression are noted. For a comparative analysis of social and political attitudes in European countries, sociological studies of the Rating group, Bloomberg, Expats, Euractive, International Monetary Fund, Ispos, Reuters, Yle, YouGov, World Bank and others. were used. There were publications from well-known mass media such as Bild, Corriere della Sera, El País, Financial Times, Gazeta Wyborcza, La República, Le Monde, Le Figaro, Népszabadság, Süddeutsche Zeitung, The Times, etc. The most relevant and complete information was contained in the reports of the monitoring group of the European Parliament.

There is a significant divergence of opinion in different countries regarding the causes of the war, its perpetrators, and attitudes towards the political leadership of Moscow and Kyiv. A significant decrease in V. Putin's popularity is noted in countries where his rating at the end of 2021 was high (Serbia, Bulgaria, North Macedonia, Montenegro, Slovakia). Along with this, the influence of historical traditions and relations between countries, the effectiveness of pro-Kremlin propaganda, the populism and venality of certain political parties and forces, the anti-American sentiments of a significant proportion of citizens in Europe, the attractiveness of the theory of pan-Slavism, etc. are emphasized.

According to sociological data, the war significantly strengthened the trust of the population of the countries in the EU and NATO (by an average of 11 points), and forced Finland and Sweden to submit applications for joining of the North Atlantic Alliance. However, only 11 of the 30 NATO countries have planned national defense budgets in the amount of more than 2% of GDP by 2023. Support for Ukraine's accession to the EU and NATO increased significantly. However, in addition to external support, it is necessary to solve internal problems: the fight against corruption, abuses, increasing the effectiveness of law enforcement agencies, the high cost of living, low incomes of citizens, high inflation, etc.

Key words: war, aggression, Ukraine, NATO, EU, socio-political mood, European countries, support.

Постановка проблеми. Гаряча стадія війни, яку почала Росія проти України 24 лютого 2022 року, за кількістю жертв серед військових та мирного населення, глобальних, регіональних та національних економічних збитків, кількістю залучених у кривавий конфлікт країн, впливом на композицію міжнародних відносин є безпрецедентною на теренах Європи з часів Другої світової війни. ВВП України у 2022 році, за офіційними даними Кабінету Міністрів України, впав на 29,2 % [1]. На початок грудня 2022 р. тільки збитки в сфері інфраструктури становили понад 138 млрд. дол. США [2]. Внаслідок російської агресії у статусі переміщених осіб опинилися від 25 до

30 % усього населення України, з яких понад 7 млн. осіб виїхало за межі країни [3]. Ці цифри є далеко не остаточними, вже не говорячи про кількість жертв серед мирного населення.

Результати війни значною мірою залежатимуть від підтримки, яку надають Україні країни-партнери, міжнародні організації, неурядові структури та об'єднання. Провідну роль при цьому відіграють США та європейські держави. Демократично обрані уряди цих країн в зусиллях й обсягах допомоги (військової, фінансової, медичної, матеріальної, гуманітарної тощо) Україні мають спиратися на суспільні настрої широких верств населення стосовно

російсько-української війни та враховувати тенденції в їх зміні.

Незважаючи на кричущу несправедливість дій Кремля й відсутність будь-яких підстав для початку широкомасштабної війни, розкид думок стосовно її причин, винуватців, необхідності всебічної допомоги Україні, ставлення до політичного керівництва Москви й Києва тощо доволі значний. Нас в першу чергу цікавлять суспільно-політичні настрої європейських країн, враховуючи європейські та євроатлантичні прагнення України, її офіційний статус кандидата на вступ до ЄС з червня 2022 року. Слід також брати до уваги, що основна частка українських біженців, переважно жінок та дітей, перебувають в країнах Європи. Необхідно враховувати й той факт, що багато країн континенту географічно розташовані у безпосередній близькості до кордонів Росії і відчувають з її боку реальну небезпеку.

Метою статті є з'ясування основних тенденцій й причин у зміні суспільно-політичних настроїв в країнах Європи у перші місяці після розв'язання широкомасштабної війни Росії проти України.

Ступінь наукової розробленості.

Для компаративного аналізу суспільно-політичних настроїв в європейських країнах ми використовували дані численних національних та міжнародних комплексних соціологічних досліджень, які здійснювалися такими авторитетними інститутами й структурами як соціологічна група "Рейтинг", Bloomberg, Expats, Euractive, International Monetary Fund, Ipsos, Reuters, Yle, YouGov, World Bank та іншими. Вагоме місце в розгляді зазначеної проблематики відіграли публікації у відомих зарубіжних виданнях, таких як Bild, Corriere della Sera, El País, Financial Times, Gazeta Wyborcza, La República, Le Monde, Le Figaro, Népszabadság, Süddeutsche Zeitung, The Times тощо. Але найбільш повна й актуальна інформація містилася в узагальнених й систематизованих матеріалах (Eurobarometers), які декілька

разів на місяць оприлюднювалися моніторинговою групою, яка була створена Європарламентом після початку воєнних дій на території України.

Виклад основного матеріалу та результати. На противагу країнам Європи, на початку 2022 р. у переважній більшості вітчизняних соціологічних досліджень перед респондентами не ставилося питання щодо можливості війни. Спорадичні бойові дії на Донбасі для більшості громадян України протягом 2014-2021 рр. стали звичними. Загальна кількість загиблих в цьому регіоні за оцінками міжнародних незалежних експертів коливалася в межах 14200–14400 осіб. Це включало близько 6500 проросійських бойовиків-сепаратистів, 4400 українських бійців і 3404 цивільних осіб. Це число враховувало не бойові загибелі військових, а також загибелі від мін і нерозірваних боєприпасів. Переважна більшість загиблих припадає на перший рік війни, коли точилися масштабні бойові дії ще до підписання Мінських угод. Зокрема, за даними ООН з квітня 2014 р. до 15 лютого 2015 р. на територіях так званих ДНР і ЛНР було зафіксовано 3605 смертей. Згодом інтенсивність безпосередніх бойових дій постійно зменшувалася. У 2019–2020 рр. до 40 % смертей серед військових у зоні конфлікту були спричинені хворобами, вбивствами, самогубствами, дорожньо-транспортними пригодами та іншими причинами, не пов'язаними з бойовими діями.

Однак неодноразові заяви й повідомлення західних спецслужб про накопичення бойової техніки та особового складу РФ на кордоні з Україною, які почали періодично з'являтися в інформаційному просторі, посилювали ступінь тривожності серед громадян. Тим не менш, загострення війни на сході на початку грудня 2021 р. очікували тільки 46 % українців [4]. А ставлення українців до Росії до початку московської агресії суттєво залежало від регіону: на Заході позитивно ставилися до Росії 21%, у Центрі – 31 %, на Півдні – 45 %, на Сході – 53 %. Водночас на Заході було

найбільше тих, хто негативно ставився до Росії – 64 %. Інші показники були зафіксовані у Центрі – 55 %, на Півдні – 40 %, на Сході – 30 % [5].

Це цілком вписувалося у загальну картину політичних й соціо-культурних уподобань українського суспільства залежно від регіону. Зокрема, на виборах до Верховної Ради у 2019 році за проросійську партію "Опозиційна платформа – За життя" на підконтрольних Україні територіях Луганської області проголосувало 49,93 % виборців, а в Донецькій області – 43,41 %. В той же час відповідні показники в Івано-Франківській області склали 1,37 %, Тернопільській області – 1,7 %, Львівській області – 1,71 %. Таких красномовних фактів в історії незалежної України можна знайти безліч.

Зовсім інша ситуація спостерігалася за кордоном. Так, впливова фабрика думок – Європейська рада з міжнародних відносин – на початку лютого 2022 р. провела дослідження в країнах Європи щодо можливості війни між Росією та Україною. Про її ймовірність висловилися 73 % поляків, 64 % румун, 55% шведів, 52% німців та італійців, 51 % французів та 44 % фінів [6]. Значні показники (близько 80 %) були зафіксовані в країнах Балтії, що пояснюється не тільки безпосередньою близькістю до кордонів з Росією, а й тривалим перебуванням у складі СРСР.

Бойові дії, що розпочалися 24 лютого 2022 року, значно вплинули на ставлення громадян в країнах Європи, насамперед до Росії та її політичного керівництва. Однак в різних країнах відповіді громадян на конкретні питання відрізнялися, іноді доволі суттєво, незважаючи на те, що наприкінці першої декади березня 2022 року 75 % громадян ЄС виступали за надання фінансової допомоги Україні, 62 % – за передачу озброєння і бойової техніки. Але це не стосувалося безпосередньої участі у збройному конфлікті. Тільки 46 % європейців підтримували закриття зони

для літаків і 37% – за приєднання до військових дій [7].

У пересічного українця на початку війни могло скластися враження, що весь цивілізований світ повинен однозначно засудити криваву агресію Росії після подій в Харкові, Маріуполі, Бучі, Краматорську, Одесі та інших містах. Однак цього не сталося. Не були враховані історичні традиції й відносини між країнами, ефективність прокремлівської пропаганди, популізм та продажність певних політичних партій і сил, антиамериканські настрої значної частки громадян в Європі, привабливість теорії панславізму тощо. Зокрема, в Болгарії рівень підтримки В. Путіна у 2020-2022 роках коливався між 55 % та 58% і тільки на початку березня 2022 року він впав до 32 % [8]. Особливо слід підкреслити, що зміна ставлення до лідера держави не тягне автоматичну зміну ставлення до країни в цілому. Політичні уподобання та ціннісні орієнтації виявилися доволі стійкими й стабільними. Так, в опитуваннях квітня 2022 року 61 % болгар не довіряли російському президенту, але продовжували симпатизувати Росії. Водночас, результати засвідчили, що 63 % болгар уважають, що місце їхньої країни в альянсі з країнами ЄС і НАТО, у порівнянні з лише 15 % тих, хто виступає за стратегічне партнерство з Москвою [9]. Зазначене свідчить, що суспільство переживає період нелегкої трансформації у ціннісно-світоглядних настановах. Не випадково, 67 % болгар у квітні 2022 року виступили за збереження "нейтралітету" країни.

Варто наголосити, що найбільша поляризація думок спостерігалася у населення балканських країн. У Словенії головним винуватцем війни вважали Росію (71 % респондентів), 37 % – покладали відповідальність на США, 22 % – на НАТО, 17 % – на Україну і 11 % – на ЄС. Схожі результати були зареєстровані в Хорватії. Такі показники виявилися не випадковими, оскільки обидві країни входять до ЄС і НАТО, пройшли складний і суперечливий шлях

демократизації. Більш неоднозначною виявилася ситуація у Боснії-Герцеговині. Там 61 % респондентів звинувачували у війні Росію, а більше 40 % – США. У Сербії 60 % опитаних поклали відповідальність на США, 51 % – на НАТО і тільки 26 % – на Росію. У Греції 45,6 % респондентів уважали, що відповідальність за війну несе Путін, 35,7 % – Захід і 4,1 % – Україна [10]. Дуже багато проросійські налаштованих громадян виявилось під час опитувань у Чорногорії, Республіці Північна Македонія.

Доволі відчутно змінилася суспільна думка в Словаччині. До початку агресії Росії проти України близько 60 % громадян не відчували загрози від Кремля, 74,1 % вважали, що основну відповідальність за напругу між Москвою і Києвом несуть США та НАТО, а більше 50 % респондентів розглядали Росію як стратегічного партнера. Це обумовлено традиційною симпатією словаків до Росії, успіхами у справі швидкої індустріалізації країни в комуністичний період, живучістю міфів про необхідність слов'янської єдності тощо [11]. Після початку бойових дій на території України кількість прихильників Росії та її лідера значно зменшилася, але продовжує бути значною.

У той же час керівництво Словаччини в особі прем'єр-міністра Л. Одора, інших проєвропейських сил на початку широкомасштабної агресії Росії рішуче підтримали Україну. В 13 пакетах воєнної допомоги до призначення очільником уряду Р. Фіцо наприкінці 2023 року були 13 бойових літаків, 5 гелікоптерів, сотні ракет для систем ППО, 24 155 мм. САУ ShKH Zuzana 2s, 30 БМП, 4 радары, значна кількість запасних частин для літаків, теплий одяг для військових та інше обладнання, зокрема сотні електрогенераторів тощо на загальну суму у 671 млн. євро. Прихід до влади промосковських сил в Братиславі восени 2023 року яскраво продемонстрував відсутність стабільності в міжнародному позиціюванні країни. Це позначилося

на денонсації останнього пакету військової допомоги Києву на суму понад 40 млн. євро у жовтні 2023 року.

Окремо слід відмітити Угорщину. В опитуваннях наприкінці 2021 року позитивне ставлення до В. Путіна висловили 43 % респондентів, 34 % – проти [12]. Війна дещо змінила ставлення угорців до Росії та її лідера, однак політичне керівництво країни разом з переважною більшістю населення залишилося на прокремлівських позиціях.

Відповідно до даних масштабного дослідження у квітні 2022 року підтримка економічних санкцій проти Росії в європейських країнах розподілилася наступним чином: Швеція – (76 %), Нідерланди, Іспанія – (67 %), Велика Британія, Польща – (66 %), Німеччина – (61 %), Італія – (60 %), Франція – (58 %), Бельгія – (56 %), Угорщина – (50 %). Наступні економічні санкції підтримала переважною більшістю європейських країн за винятком Угорщини (32 %) [13].

Угорщина серед країн Європейського Союзу вже тривалий час займає, мабуть, найбільш жорстку антиукраїнську позицію. У відносинах двох країн є доволі багато проблем, що мають давню історію. Це стосується положення угорської етнічної меншості (150 тис. осіб) на Закарпатті, несприйняття угорськими лідерами Закону України "Про освіту" (2017), який зробив українську мову обов'язковою для навчання в усіх державних школах України після п'ятого класу. Таким чином було скасовано закон 2012 року, підписаний колишнім президентом України В. Януковичем, який дозволяв регіонам, де етнічні меншини становлять понад 10 % населення, використовувати мови меншин в освіті тощо [14].

Неможливо не відзначити ту роль, яку відіграє у ставленні офіційного Будапешта до російсько-української війни прем'єр-міністр країни В. Орбан. Він починав свою політичну кар'єру як непримиренний опонент комуністичного режиму, рішуче вимагав виведення радянських військ

з території країни і був прихильником радикальних демократичних реформ в усіх сферах життя суспільства. У 1988 році В. Орбан був одним зі співзасновників Альянсу молодих демократів (Fiatal Demokraták Szövetsége, FIDESZ), що згодом перетворився на впливову партію.

Його перша каденція як прем'єр-міністра Угорщини (1998 – 2002) була відзначена значними досягненнями. До 2001 р. інфляція знизилася з 15 % до 7,8 %. Річні темпи зростання ВВП коливались від 3,8 % до 5,2 %, а бюджетний дефіцит скоротився з 3,9 % у 1999 р. до 3,4 % у 2001 р. Незважаючи на ці досягнення, партія Fidesz не змогла виграти вибори у двох наступних перегонах боротьби за владу.

Проте, починаючи з 2010 р. партія Fidesz у коаліції з Християнською народною демократичною партією незмінно виграла парламентські вибори, що дало змогу В. Орбану вже протягом 14 років очолювати уряд. За цей час відбулося різке згортання демократичних процесів. З 2010 по 2020 рік Угорщина опустилася на 69 позицій в Індексі свободи преси, втратила 11 позицій в Індексі демократії. У 2019 р. Freedom House знизив рейтинг країни з "вільної" до "частково вільної" [15].

Особливих втрат зазнала свобода преси. Відповідно до доповіді "Висновки спільної міжнародної місії зі свободи преси в Угорщині" (3 грудня 2019 року), що підготовлена Міжнародним інститутом преси, Європейською федерацією журналістів, Репортерами без кордонів та іншими організаціями, починаючи з 2010 року уряд Угорщини постійно обмежував незалежність ЗМІ, свободу та плюралізм у висловлюванні позицій, спотворив медіа-ринок, досягнув безпрецедентного для країни-члена ЄС рівня контролю над ЗМІ [16].

На противагу від Угорщини, кардинально, впродовж одного-двох місяців значних змін зазнала політична орієнтація традиційно "нейтральних" громадян Фінляндії та Швеції. Наприкінці лютого 2022 року фіні

перший раз набрали більшість (53 %) за приєднання країни до НАТО (у 2017 р. цей показник складав лише 34 %). А вже через два тижні 62 % респондентів виступило за вступ до Північноатлантичного альянсу [17]. Одним з впливових каталізаторів такого рішення, на нашу думку, була історична пам'ять щодо перебування країни у складі Російської імперії (1809 – 1917) та про радянсько-фінську (зимову) війну 1939-1940 років. Швеція у напрямку вступу до НАТО рухалась більш повільно, але послідовно. Кількість бажаючих приєднатися до Альянсу зросла з 51 % у березні 2022 року до 57 % у квітні. Водночас, 78 % шведів виступили за збільшення оборонного бюджету на противагу 52 % громадян ЄС [18]. А вже 18 травня 2022 року Фінляндія і Швеція водночас подали свої офіційні листи із заявами про вступ до НАТО.

Прямим наслідком війни в Україні стала зміна ставлення громадян держав-членів НАТО до цієї політико-воєнної організації. У Великій Британії підтримка населення щодо членства країни в НАТО зросла з березня 2019 р. до березня 2022 р. з 59 % до 68 %, у Німеччині – з 54 % до 64 %. Більш скептичне ставлення до Північноатлантичного альянсу зафіксоване у Франції (зростання з 39 % до 47 %), але воно достатньо переконливе [19].

Розуміння необхідності зміцнення оборонного блоку прийшло і до громадян інших країн. Показово, що респонденти Португалії висловили більше довіри НАТО (63 %), ніж власним Збройним Силам (57 %). У Болгарії 70 % опитаних впевнені, що НАТО може найкраще гарантувати національну безпеку їхньої країни. Понад 62 % словаків почали сприймати НАТО як гаранта незалежності та територіальної цілісності, а 61 % підтримують розміщення військ Альянсу на східному кордоні (у 2019 році так вважали лише 54 %) [20]. Близько 78 % населення Чеської Республіки (найбільший показник з 1994 р.) у квітні 2022 року

висловили згоду з членством країни в НАТО [21]. Підтримка вступу Ірландії в НАТО досягла рекордного рівня: 52 % населення. Але поки що країна, разом з іншими країнами-членами ЄС (Австрією, Кіпром і Мальтою) не приєдналася до НАТО.

Практично усі країни європейського континенту усвідомили життєву важливість існування та розвитку Північноатлантичного альянсу та Європейського Союзу. Це різко контрастує з позицією громадян Сербії, де у квітні 2022 року вперше за два останні десятиліття кількість тих, хто виступає проти вступу до ЄС (44 %), перевищила кількість тих, хто за (35 %).

Незважаючи на загальний тренд підвищення довіри європейців до ЄС і НАТО, давала взнаки інерція урядів переважної більшості країн до питань національної регіональної та національної безпеки всупереч інтенсивним бойовим діям на європейському континенті. Ще у 2006 р. міністри оборони країн НАТО погодилися виділяти щонайменше 2 % свого ВВП на оборону для забезпечення військової готовності Альянсу. Однак кількість країн НАТО, які досягли або перевищили встановлений рівень витрат, становила лише 11 із 30 членів, які мають збройні сили. Список на 2023 рік охопив США, Великобританію, Польщу, Грецію, Румунію, Угорщину, Словаччину, Естонію, Латвію та Литву, а також нового члена НАТО – Фінляндію, що свідчить про те, що країни Східної Європи більш адекватно й реально оцінюють нові військові загрози у Європі [22].

На цьому тлі доволі суперечливою й неоднозначною виявилася позиція європейських країн щодо вступу України до ЄС і НАТО. Події 2014 року дуже незначно вплинули на ставлення громадян окремих країн до європейських та євроатлантичних прагнень Києва, як і взагалі до питань глобальної і регіональної безпеки. Зокрема, підтримка України з боку Франції та Німеччини після анексії

Криму Росією становила відповідно лише 29 % та 38 %. Ситуація значно покращилася після початку широкомасштабної війни, але вона продовжує бути доволі складною.

Опитування наприкінці березня 2022 р. засвідчило, що відносна більшість німців (46 %), італійців (45 %), французів (42 %) підтримують вступ України до ЄС, хоча до 30 % респондентів у кожній з цих країн виступають проти. Це значне покращання з 2018 року, коли тільки 22 % французів і 30 % німців підтримували європейський курс Києва. Іспанські респонденти налаштовані більш позитивно: 6 із 10 виступають за вступ України до ЄС [23].

Особливо слід зазначити конструктивну роль керівників ЄС, насамперед президента Європейської комісії Урсули фон дер Ляєн у просуванні інтересів України на європейській арені й отриманні Києвом статусу офіційного кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 року.

Багато експертів вказують на слабкість і відсутність системності у зовнішній політиці України. Зокрема, йдеться про більш активне залучення європейської дипломатії до підтримки України з боку держав інших континентів, які перебувають під значним впливом Кремля.

Крім зовнішньої підтримки перед Україною постає завдання вирішення багатьох внутрішніх проблем: боротьба з корупцією, зловживаннями, посилення ефективності діяльності правоохоронних органів, висока вартість життя, низькі доходи громадян, висока інфляція тощо. Зазначені негаразди активно використовується прокремлівськими мас-медіа.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Ми розглянули лише декілька важливих аспектів у широкому спектрі суспільно-політичних настроїв громадян європейських країн, які стосуються російсько-української війни. Дотичними до них є питання

зміцнення оборонного потенціалу ЄС, формування спільної зовнішньої та безпекової політики, довіри населення до національних та європейських політичних інститутів, мас-медіа тощо.

Можна констатувати, що війна значно вплинула на європейців, зачепила усі сфери їхнього життя, змінила ставлення до багатьох проблем, серед яких питання безпеки посідає найважливіше місце. Очевидно, що країни які безпосередньо межують з Росією (Латвія, Литва, Естонія, Польща, Фінляндія, Норвегія) та деякі інші більш гостро відчують небезпеку з боку Кремля й активно

виступають на підтримку України, наданні їй відповідної допомоги. У свідомості громадян ЄС різко актуалізувалися питання глобальної, регіональної та національної безпеки, необхідність запровадження нових, більш надійних запобіжників війни. Однак розворот політичних лідерів країн-членів ЄС, як і в цілому Європейського Союзу, відбувається повільно й непослідовно. Це питання вимагає окремого дослідження, як і позиція окремих країн на кшталт Угорщини, Словаччини, Австрії і деяких інших.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ministry of Economy: GDP falls by 29.2% in 2022. *Government Portal*. 13 March 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/minekonomiky-vvp-za-pidsumkom-2022-roku-vprav-na-292> (дата звернення: 06.04.2024).

2. The total amount of damage caused to Ukraine's infrastructure due to the war has increased to almost \$138 billion. *Kiyv School of Economics*. 24 January 2023. URL: <https://kse.ua/about-the-school/news/the-total-amount-of-damage-caused-to-ukraine-s-infrastructure-due-to-the-war-has-increased-to-almost-138-billion/> (дата звернення: 06.04.2024).

3. Displacement Ukraine (AoM 2022). *European Commission*. URL: https://migration-demography-tools.jrc.ec.europa.eu/atlas-migration/AoM_stories/AoM_UKR?selection=EU27_2020#Intro (дата звернення: 06.04.2024).

4. Динаміка зовнішньополітичних орієнтацій (16-17 лютого 2022). *Соціологічна група "Рейтинг"*. 17 лютого 2022. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/dinamika_vneshnepoliticheskikh_orientaciy_16-17_fevralya_2022.html (дата звернення: 06.04.2024).

5. Ставлення населення України до Росії та якими мають бути відносини України і Росії, лютий 2022 року. *КМІС*. 17 лютого 2022. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1102&page=24> (дата звернення: 06.04.2024).

6. Krastev I. The crisis of European security: What Europeans think about the war in Ukraine. *European Council on Foreign Relations*. 9 February 2022. URL: <https://ecfr.eu/publication/the-crisis-of-european-security-what-europeans-think-about-the-war-in-ukraine/> (дата звернення: 06.04.2024).

7. EU Public opinion on the war in Ukraine. 11 March 2022. URL: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2022/public-opinion-on-the-war-in-ukraine/en-public-opinion-on-the-war-in-ukraine-20220311.pdf> (дата звернення: 06.04.2024).

8. Nikolov K. Bulgarians no longer like Putin. *Euractiv*. 2 March 2022. URL: https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/bulgarians-no-longer-like-putin/ (дата звернення: 06.04.2024).

9. Polarization in Public Opinion and Dynamics in the Attitudes to Key Political Actors – April 2022. *Alpha Research*. April 2022. URL: <https://alpharesearch.bg/post/997-poliarizacia-v-obshtestvenite-naglasi-i-dinamika-v-otnoshenieto-kum-kliuchovi-politicheski-igrachi-april-2022.html?lang=en> (дата звернення: 06.04.2024).

10. Mitsotakis K., Tsipras A. Opinion Poll: ND has a lead of 8.9 points over SYRIZA. *Iefimerida*. 04 April 2022. URL: <https://www.iefimerida.gr/politiki/dimoskopisi-opinion-poll-probadisma-89-monadon-ehei-i-nd-enanti-toy-syriza> (дата звернення: 06.04.2024).

11. Slovakia sees substantial shift in public opinion towards NATO after Russia's invasion of Ukraine. *Intellinews*. 8 March 2022. URL: <https://intellinews.com/slovakia-sees-substantial-shift-in-public-opinion-towards-nato-after-russia-s-invasion-of-ukraine-237221/> (дата звернення: 06.04.2024).

12. Relative Majority of Hungarians Have Positive View of Putin, says Survey. *MTI-Hungary Today*. 22 February 2022. URL: <https://hungarytoday.hu/hungarians-opinion-putin-nezopont-popularity-survey/> (дата звернення: 06.04.2024).

13. The World's Response to the War in Ukraine. A 27-country Global Advisor survey. *Ipsos*. April 2022. URL: <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2022-04/Global%20Advisor%20-%20War%20in%20Ukraine%20-%20April%202022%20-%20Graphic%20Report.pdf> (дата звернення: 06.04.2024).

14. Ukrainian President Signs Controversial Language Bill Into Law. *RFE/RL*. 26 September 2017. URL: <https://www.rferl.org/a/ukrainian-poroshenko-signs-controversial-language-bill-into-law/28757195.html> (дата звернення: 06.04.2024).

15. Kelemen R. D. Hungary's democracy just got a failing grade. *The Washington Post*. 8 February 2019. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2019/02/07/hungarys-democracy-just-got-a-failing-grade/> (дата звернення: 06.04.2024).

16. Conclusions of the joint international press freedom mission to Hungary. *International Press Institute*. 3 December 2019. URL: <https://ipi.media/wp-content/uploads/2019/12/Hungary-Conclusions-International-Mission-Final.pdf> (дата звернення: 06.04.2024).

17. Yle poll: Support for Nato membership hits record high. *Yle*. 14 March 2022. URL: <https://yle.fi/a/3-12357832> (дата звернення: 06.04.2024).

18. Szumski C. Swedes top EU charts on defence spending hike. *Euractiv*. 04 April 2022. URL: https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/swedes-top-eu-charts-on-defence-spending-hike/?utm_source=piano&utm_medium=email&utm_campaign=20025&pnespid=vLl3GHpJKq1Gg6LOvTqsQ4_Ks0_gBJ4udvTmx7U2qE1mwkOBId2M9v65CXC7R0QpPIQMkXQojg (дата звернення: 06.04.2024).

19. Smith M. What impact has the Russian invasion of Ukraine had on European attitudes to NATO? *YouGov*. 16 March 2022. URL: https://yougov.co.uk/international/articles/41562-what-impact-has-russian-invasion-ukraine-had-europ?redirect_from=%2Ftopics%2Finternational%2Farticles-reports%2F2022%2F03%2F16%2Fwhat-impact-has-russian-invasion-ukraine-had-europ (дата звернення: 06.04.2024).

20. Survey: Only 27.5 percent of People Willing to Fight for Slovakia in Case of War. *TASR*. 16 April 2022. URL: <https://www.tasr.sk/tasr-clanok/TASR:2022041600000187> (дата звернення: 06.04.2024).

21. Poll: Czech support for NATO highest since 1994. *Expats*. 20 April 2022. URL: <https://www.expats.cz/czech-news/article/poll-czech-support-for-nato-highest-since-1994> (дата звернення: 06.04.2024).

22. Buchholz K. Where NATO Defense Expenditure Stands. *Statista*. 10 January 2024. URL: <https://www.statista.com/chart/14636/defense-expenditures-of-nato-countries/> (дата звернення: 06.04.2024).

23. Marcade S. Are Europeans in favor of Ukraine joining the EU? *YouGov*. 24 March 2022. URL: https://fr.yougov.com/politics/articles/41747-les-europeens-favorables-adhesion-de-lukraine?redirect_from=%2Fnews%2F2022%2F03%2F24%2Fles-europeens-favorables-adhesion-de-lukraine%2F (дата звернення: 06.04.2024).

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Ministry of Economy: GDP falls by 29.2% in 2022. *Government Portal*. 13 March 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/minekonomiky-vvp-za-pidsumkom-2022-roku-vpav-na-292> (last accessed: 06.04.2024) (in English).
2. The total amount of damage caused to Ukraine's infrastructure due to the war has increased to almost \$138 billion. *Kyiv School of Economics*. 24 January 2023. URL: <https://kse.ua/about-the-school/news/the-total-amount-of-damage-caused-to-ukraine-s-infrastructure-due-to-the-war-has-increased-to-almost-138-billion/> (last accessed: 06.04.2024) (in English).
3. Displacement Ukraine (AoM 2022). *European Commission*. URL: https://migration-demography-tools.jrc.ec.europa.eu/atlas-migration/AoM_stories/AoM_UKR?selection=EU27_2020#Intro (last accessed: 06.04.2024) (in English).
4. Dynamika zovnishnopolitychnykh orientatsii (16-17 liutoho 2022). (2022). [Dynamics of foreign policy orientations (February 16-17, 2022)]. *Sotsiologichna hrupa "Reitynh"*. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/dynamika_vneshnepoliticheskikh_orientatsiy_16-17_febralya_2022.html (last accessed: 06.04.2024) (in Ukrainian).
5. Stavlennia naselennia Ukrainy do Rosii ta yakymy maiut buty vidnosyny Ukrainy i Rosii, liuty 2022 roku. (2022). [The attitude of the population of Ukraine towards Russia and what relations between Ukraine and Russia should be, February 2022.]. *KMIS*. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1102&page=24> (last accessed: 06.04.2024) (in Ukrainian).
6. Krastev, I. (2022). The crisis of European security: What Europeans think about the war in Ukraine. *European Council on Foreign Relations*. URL: <https://ecfr.eu/publication/the-crisis-of-european-security-what-europeans-think-about-the-war-in-ukraine/> (last accessed: 06.04.2024) (in English).
7. EU Public opinion on the war in Ukraine. 11 March 2022. URL: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2022/public-opinion-on-the-war-in-ukraine/en-public-opinion-on-the-war-in-ukraine-20220311.pdf> (last accessed: 06.04.2024) (in English).
8. Nikolov, K. (2022). Bulgarians no longer like Putin. *Euractiv*. URL: https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/bulgarians-no-longer-like-putin/ (last accessed: 06.04.2024) (in English).
9. Polarization in Public Opinion and Dynamics in the Attitudes to Key Political Actors – April 2022. *Alpha Research*. URL: <https://alpharesearch.bg/post/997-poliarizacia-v-obshtestvenite-naglasi-i-dinamika-v-otnoshenieto-kum-kliuchovi-politicheski-igrachi-april-2022.html?lang=en> (last accessed: 06.04.2024) (in English).
10. Mitsotakis, K., Tsipras, A. (2022). Opinion Poll: ND has a lead of 8.9 points over SYRIZA. *Iefimerida*. URL: <https://www.iefimerida.gr/politiki/dimoskopisi-opinion-poll-probadisma-89-monadon-ehei-i-nd-enanti-toy-syriza> (last accessed: 06.04.2024) (in English).
11. Slovakia sees substantial shift in public opinion towards NATO after Russia's invasion of Ukraine. (2022). *Intellinews*. URL: <https://intellinews.com/slovakia-sees-substantial-shift-in-public-opinion-towards-nato-after-russia-s-invasion-of-ukraine-237221/> (last accessed: 06.04.2024) (in English).
12. Relative Majority of Hungarians Have Positive View of Putin, says Survey. (2022). *MTI-Hungary Today*. URL: <https://hungarytoday.hu/hungarians-opinion-putin-nezopont-popularity-survey/> (last accessed: 06.04.2024) (in English).
13. The World's Response to the War in Ukraine. A 27-country Global Advisor survey. (2022). *Ipsos*. URL: <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2022-04/Global%20Advisor%20-%20War%20in%20Ukraine%20-%20April%202022%20-%20Graphic%20Report.pdf> (last accessed: 06.04.2024) (in English).

14. Ukrainian President Signs Controversial Language Bill Into Law. (2017). *RFE/RL*. URL: <https://www.rferl.org/a/ukrainian-poroshenko-signs-controversial-language-bill-into-law/28757195.html> (last accessed: 06.04.2024) (in English).
15. Kelemen, R. D. (2019). Hungary's democracy just got a failing grade. *The Washington Post*. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/monkey-cage/wp/2019/02/07/hungarys-democracy-just-got-a-failing-grade/> (last accessed: 06.04.2024) (in English).
16. Conclusions of the joint international press freedom mission to Hungary. (2019). *International Press Institute*. URL: <https://ipi.media/wp-content/uploads/2019/12/Hungary-Conclusions-International-Mission-Final.pdf> (last accessed: 06.04.2024) (in English).
17. Yle poll: Support for Nato membership hits record high. (2022). *Yle*. URL: <https://yle.fi/a/3-12357832> (last accessed: 06.04.2024) (in English).
18. Szumski, C. (2022). Swedes top EU charts on defence spending hike. *Euractiv*. URL: https://www.euractiv.com/section/politics/short_news/swedes-top-eu-charts-on-defence-spending-hike/?utm_source=piano&utm_medium=email&utm_campaign=20025&pnespid=vL13GHpJKq1Gg6LOvTqsQ4_Ks0_gBJ4udvTmx7U2qE1mwkOBId2M9v65CXC7R0QpPIQMkXQojg (last accessed: 06.04.2024) (in English).
19. Smith, M. (2022). What impact has the Russian invasion of Ukraine had on European attitudes to NATO? *YouGov*. URL: https://yougov.co.uk/international/articles/41562-what-impact-has-russian-invasion-ukraine-had-europ?redirect_from=%2Ftopics%2Finternational%2Farticles-reports%2F2022%2F03%2F16%2Fwhat-impact-has-russian-invasion-ukraine-had-europ (last accessed: 06.04.2024) (in English).
20. Survey: Only 27.5 percent of People Willing to Fight for Slovakia in Case of War. (2022). *TASR*. URL: <https://www.tasr.sk/tasr-clanok/TASR:2022041600000187> (last accessed: 06.04.2024) (in English).
21. Poll: Czech support for NATO highest since 1994. (2022). *Expats*. URL: <https://www.expats.cz/czech-news/article/poll-czech-support-for-nato-highest-since-1994> (last accessed: 06.04.2024) (in English).
22. Buchholz, K. (2024). Where NATO Defense Expenditure Stands. *Statista*. URL: <https://www.statista.com/chart/14636/defense-expenditures-of-nato-countries/> (last accessed: 06.04.2024) (in English).
23. Marcade, S. (2022). Are Europeans in favor of Ukraine joining the EU? *YouGov*. URL: https://fr.yougov.com/politics/articles/41747-les-europeens-favorables-adhesion-de-lukraine?redirect_from=%2Fnews%2F2022%2F03%2F24%2Fles-europeens-favorables-adhesion-de-lukraine%2F (last accessed: 06.04.2024) (in English).

Receive: April 08, 2024

Accepted: May 05, 2024